

Contribuții la cercetarea necropolelor III (sec. XIV—XV) și IV (sec. III—IV) de la Mănești-Buftea

ARISTIDE ȘTEFĂNESCU

Continuând săpăturile începute în anul 1972, în stațiunea Mănești-Buftea și practicate fără întrerupere, în fiecare vară, cercetările arheologice din campania 1982 (15 iunie — 27 august)¹ au avut ca principal obiectiv, dobândirea unor repere cronologice mai precise privind datarea necropolei medievale numărul III (sec. XIV—XV), precum și surprinderea eventualelor morminte aparținând necropolei IV, de incinerare, datată în sec. III—IV e.n.²

Prin săpătura practică în sectorul cimitirului III speram să obținem date noi, concludente, privind contemporaneitatea necropolelor II și III, datate pe baza podoabelor din inventarul funerar și a puținelor monede din cea de-a treia serie de morminte medievale, în sec. XIV—XV. În acest scop s-a recurs la dezvelirea unei suprafețe mai mari, o casetă de 3 m lățime și 35 m lungime, perpendiculară pe S. I. și S. II. și paralelă cu S. III, față de care se găsește la numai 0,50 m vest. Adoptarea acestei soluții a fost îndreptățită și de situația stratigrafică clară, observată și verificată prin cele trei secțiuni anterioare. Ea cuprinde sub humusul actual, un nivel corespunzător părții superioare a gropilor mormintelor de înhumare, destul de săracios în material arheologic. Acesta acoperă un pământ cenușiu mai închis la culoare și de aspect măzărât, de asemenea sărac în material arheologic. El aparține momentului în care s-au îngropat urnele mormintelor de incinerare, sau au fost îngropate oasele calcinate, în gropi simple de aspect circular, foarte puțin adâncite.

În adâncime mai distingem un pământ vântu-castaniu, cu foarte slabe materiale arheologice, de tipul pigmenților de cărbune sau al unor mărunte fragmente ceramice, atipice, de culoare cărămizie. Acest nivel ar putea corespunde locuirii din epoca bronzului, locuire semnalată sporadic în zona cercetărilor de pe terasă, unde se află așezările medievale și din sec. III—IV e.n.

¹ La săpături au participat Iulian Enache, Elena Bragadoreanu, Ion Calotă, Georgică Gavrilă, Dănuț Magdalina, Aneta Neață, Iana Onei, Onița Pop, studenți ai Facultății de istorie din București precum și prof. Cristian Ciohanu.

² A. Ștefănescu, *Materiale*, 14, 1980, p. 626 — 631.

La peste 1 m adâncime, pământul galben, virgin, este clar surprins, detașându-se doar unele din gropile mormintelor medievale, ce merg până la —1,20 m.

După cum s-a remarcat, toate nivelurile sunt sărace în materiale arheologice în depunere normală, constituind o dovadă că acest sector se află la o depărtare apreciabilă de vatra propriu-zisă a așezărilor. Față de ceea ce cunoaștem în acest moment, sectorul afectat de săpătura din acest an se află la 241 m vest de zona în care au fost semnalate urmele de locuire paleolitică, vestigiile din epoca bronzului, cele din sec. III—IV și din sec. XIV—XV. În același timp acest sector este la o distanță de 427 m vest față de malul actual al Colentinei și la circa 200 m vest-nord-vest de vestigiile bisericii din sec. XVI—XVIII și de cimitirul aferent (cimitirul I).

Din stratul superficial, fără posibilitatea unei încadrări certe, din cauza lucrărilor agricole, reținem câteva mici fragmente de oale având buza de aspect triunghiular în secțiune. În același context au mai fost observate foarte mici fragmente de străchini și farfurii cu decor sgrăfuit, un cui de fier și un vârf de săgeată cu pedunculul rotund în secțiune și cu vârful în patru muchii.

Inventarul funerar al necropolei medievale, din care prin săpăturile anterioare au fost dezvelite 26 de morminte, se compunea din nasturi-bumbișori, verigi și inele cu chaton discoidal, având veriga cu capetele lipite sub plăcuța rotundă, pe care se aflau gravate motivele obișnuite perioadei: floarea de crin, diferite combinații geometrice, compoziții zoomorfe și altele. Cele trei monede, atribuite lui Mircea cel Bătrân concordau cu celelalte piese de inventar. Cum și în necropola II a acestui sat au fost descoperite piese similare, opinăm spre o funcționare paralelă a celor două cimitire din sec. XIV—XV.

În caseta săpată în campania 1982, au fost dezvelite încă 17 morminte, aparținând unor diverse categorii de vârstă și sex³.

³ Cercetarea antropologică este executată de Laurenția Georgescu de la Laboratorul de antropologie al Institutului de genetică umană „Dr. Victor Babeș”.

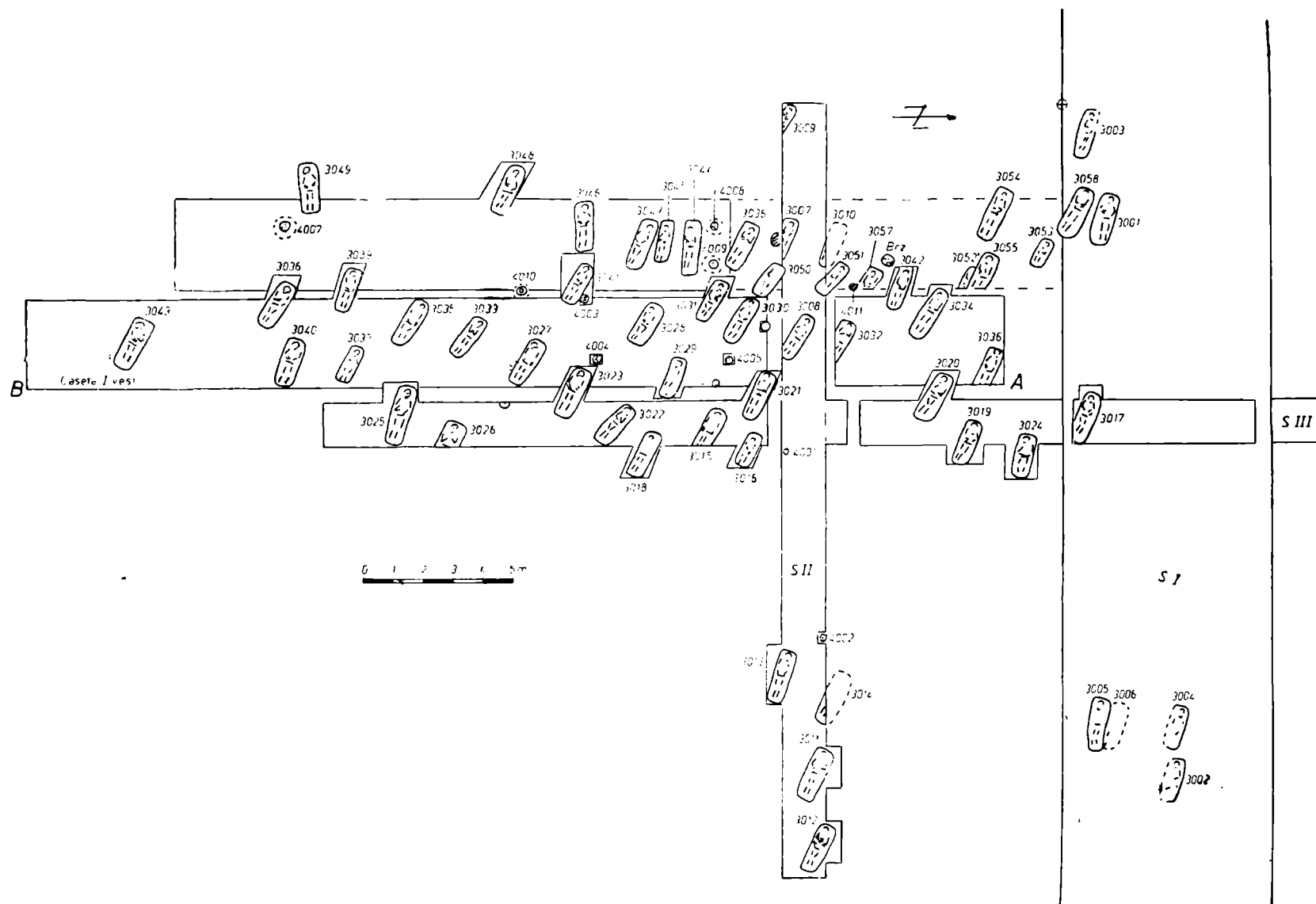

Fig. 1. Planul cercetărilor arheologice în sectorul necropolelor III și IV de la Mănești — Buftea.

Și de această dată putem raporta frumoase piese de podoabă, din seria celor menționate în campaniile trecute. Statistic, în 1982, inventarul funerar de la Mănești-Buftea a fost îmbogățit cu 2 verigi, 3 inele având gravat motivul florii de crin, 3 înfățișând combinații geometrice și 1 cu elemente zoomorfe. La două morminte au fost observați unul sau mai mulți nasturi-bumbișori, la două s-au mai păstrat urme din firetul costumului purtat, unul avea o mărgea neagră pe frunte, iar la unul din schelete pământul din jurul cutiei craniene era puternic înegrit (M. 3041), indicând descompunerea unor materiale organice probabil a unei căciuli. Un mormânt (M. 3034) a prezentat urme de oxizi metalici fără să se găsească vreun obiect. Credem că oxidarea oaselor provenea de la o monedă ce s-a dezintegrat în timp.

Un singur mormânt (M. 3039) a conținut o monedă din argint, extrem de friabilă. Moneda a fost găsită în pământul de umplură la 10 — 12 cm deasupra osemintelor, fiind probabil aruncată ritual, în momentul acoperirii cu pământ. Moneda fragmentară lăsa să se vadă picioarele unui personaj, iar alături, sprijinită în loajă era probabil lancea. Forma, poziția argintului și elementele din desenul monedei par să indice ca emitent pe Mircea cel Bătrân, ea și cele descoperite anterior.

În aceste condiții și în faza actuală a cercetărilor, considerăm că atât necropola II cât și cea notată cu numărul III, au funcționat paralel, cel puțin o perioadă de timp, după care s-a renunțat la cimitirul III, mai depărtat de așezare. În sprijinul celor afirmate menționăm faptul că în necropola de pe malul râului, notată de noi cu numărul II (în ordinea descoperirii) ultima monedă surprinsă a fost emisă în 1444 de monetările ungurești⁴. În necropola III, până acum n-au fost găsite monede care să indice practicarea înhumărilor la mijlocul veacului XV. Un indiciu poate fi și numărul redus al inelelor având veriga și chatonul executate dintr-o bucată.

Nu pot fi făcute, în acest stadiu al cercetărilor, aprecieri privind diferențierile sociale între indivizii înhumați în cele două necropole contemporane, inelul de argint nefiind concludent în acest sens, poate doar asociat cu alte elemente. Astfel, urme ale unor haine scumpe, cu fir aurit, au fost observate și într-o parte și în cealaltă. Menționăm totuși, în rândul descoperirilor din 1982, un caz (M. 3039), în care firele aurite se dispun pe piept, pe o anumită porțiune, aparținând unui vestmânt prevăzut cu o platcă cu firet. Dacă amintim că la același mormânt s-au mai găsit o mărgea neagră pe frunte și moneda amintită, putem conchide că avem de-a face cu un personaj feminin, de vază.

Remarcăm în această fază și aspectul organizat al cimitirului, mormintele fiind ordonate pe șiruri bine stabilite, deși mai rămân și unele spații goale. Și acest indiciu ar putea sugera funcționarea limitată a cimitirului și faptul că s-a renunțat la acest loc destinat înhumărilor înainte de a se produce suprapuneri și indesiri.

Putem afirma că rezultatele vin să confirme pe de o parte contactele existente între comunități de pe arii mari, contacte stabilite prin intermediul târgului în jurul căruia gravitau satele. Pe de altă parte sunt reliefate posibilitățile de schimb ale locuitorilor din satele aflate în hinterlandul Bucureștilor. În același timp, prin cercetările de la Buftea se pot distinge practici stabile ale vieții spirituale, statornicite de secole, în concordanță cu evoluția vieții materiale specifice întregului spațiu românesc.

În ceea ce privește al doilea obiectiv al săpăturii, rezultatele sunt și mai concludente. În anul 1979 au fost semnalate două urne conținând resturi incinerate ale unor indivizi, vasele fiind datate în sec. IV e.n.⁵. În mai multe rânduri au fost observate mici fragmente calcinate, de oase, în umplutura unor morminte feudale de înhumăție. Încă de la primele urne, descoperite în condiții clare, anunțăm posibilitatea surprinderii unui cimitir de incinerăție din sec. II — IV, dispus pe panta lină ce coboară spre un fost baltac sau crov, situat la vest de vestigiile lăcașului de cult din sec. XVI.

Urme ale așezării sau așezărilor din această perioadă au fost localizate de-a lungul malului Colentinei, ca o panglică, pe o distanță de aproape 1 km. Cu un an în urmă menționam descoperirea unui număr de 4 bordeie dispuse pe terasă, în marginea de nord. Zona primelor urne funerare se află la circa 2 — 300 m față de bordeie, obiceiul depunerii urnelor la o distanță mare de așezare fiind caracteristic sec. III — IV e.n.⁶

Astăzi putem afirma cu certitudine că avem de-a face cu un cimitir de incinerăție, din care au fost recuperate, până acum, 5 morminte⁷ în urne și unul în groapă simplă⁸, databil în sec. III — IV e.n.

Aflată la numai 0,43 m față de nivelul actual de călcare, urna 4003, a fost deranjată încă din epoca feudală de către mormântul M 3041, partea superioară a vasului fiind atinsă și în cursul lucrărilor agricole. Urna a fost depusă într-o groapă circulară, puțin adâncită, deasupra vasului aflându-se un strat de pământ de numai câțiva centimetri.

În urnă se aflau oase calcinate, mărunțite, într-o cantitate redusă, în raport cu ceea ce putea rămâne după arderea întregului corp.

⁵ A. Ștefănescu, *op. cit.*

⁶ B. Mitrea, C. Preda, *Necropolele din secolul al IV-lea e.n. în Muntenia*, București, 1966, p. 43 — 117.

⁷ Notarea în acest caz se face începând cu 4001.

⁸ Numerotarea nu face distincție de vechimea înmormântărilor.

⁴ Identificarea o datorăm lui O. Iliescu.

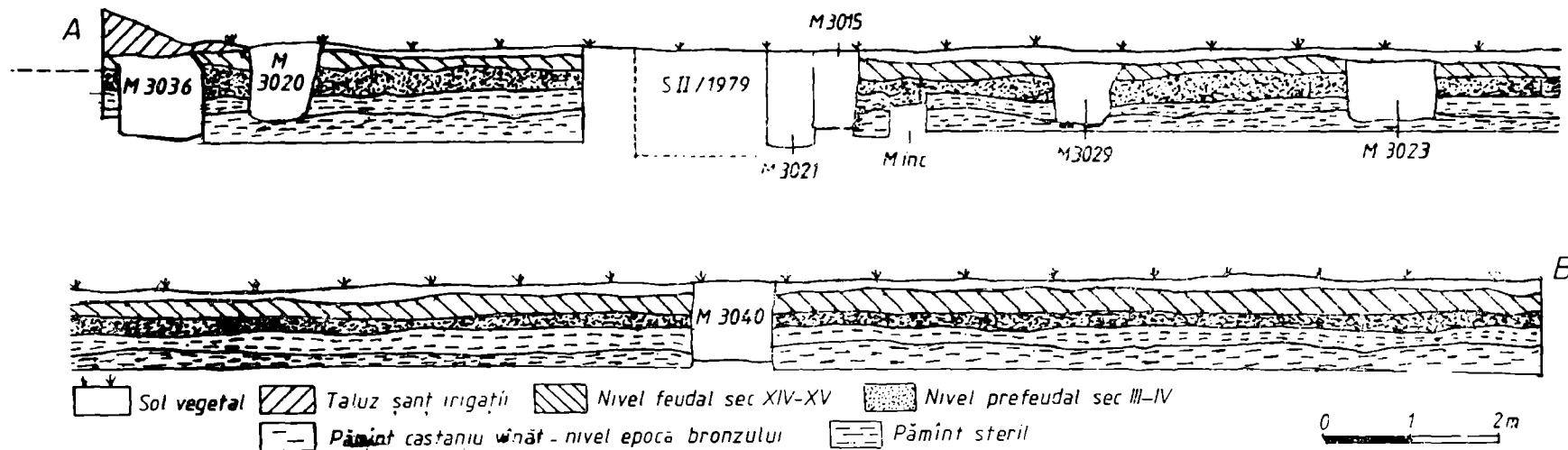

Fig. 2. Profil executat în sectorul necropolelor III - IV .

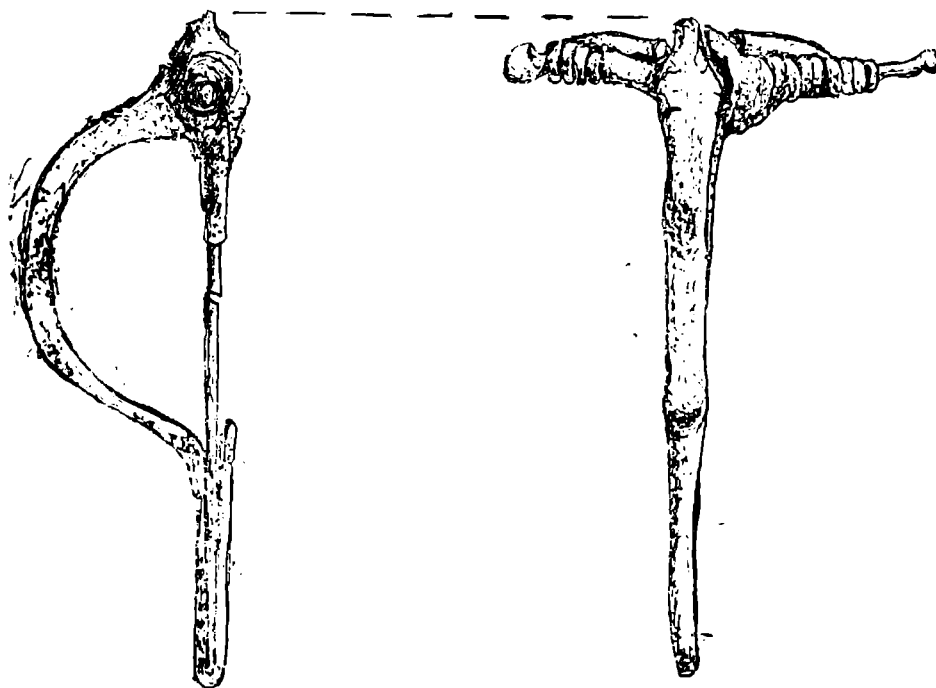

Fig. 3. Fîbulă din fier, descoperită într-un mormânt de incinerare de la Mănești - Bufta (sec. III - IV).

Atât cât a fost posibil s-au identificat oase din diverse porțiuni ale corpului. Peste un os ceva mai lat, în urnă a fost găsită o fibulă fragmentară, din fier, cu arcu dublu, de forma literei „T”. De remarcat este faptul că fibula, calcinată odată cu osemintele, a fost găsită în poziția închisă, dovadă a faptului că, la incinerare, defunctul a purtat o haină prinsă cu această piesă.

Urna este confecționată dintr-o pastă zgrunțuroasă, având pereții subțiri. Arderea n-a conferit vasului o rezistență prea bună la umiditate, prezentându-se ca o pojghiță de arsură roșie.

La 2,5 m de acest mormânt cu urnă, într-o groapă puțin adâncită, s-au găsit numai câteva oase mărunte, calcinate, depuse pe pământ. Considerăm că este vorba de un alt mormânt lipsit de urnă (M. 4004), depus în groapă simplă. Nu conținea nici un obiect de inventar.

Menționăm că la M. 4003 n-au fost remarcate fragmente ale altor vase în afară de urnă, în timp ce la alte morminte de incinerare (M. 4005 ; 4006), în momentul descoperirii s-au observat aglomerări de fragmente aparținând și altor vase. La restaurare însă, fragmentele au permis reconstituirea unui singur vas (urna cenușie), restul fragmentelor fiind disperate, folosite probabil drept capac.

Urna M. 4005 este un vas cenușiu, bombat, având gâtul profilat, aproape cilindric, cu gura ușor lărgită și buza aplatizată, trasă în afară. De o parte și de alta a gurii se află două toarte mici, în formă de bandă. Urna M. 4006, puternic tasată este asemănătoare dar nu are apucături.

Oasele depuse în urne, de mici dimensiuni, au lăsat suficient spațiu, în care s-a strecurat pământul. Atât în groapă, puțin mai mare decât diametrul urnei, cât și în urnă sunt pigmenți de cărbune de lemn, iar sub urna M. 4005 s-a aflat chiar o bucată carbonizată dintr-un lemn gros.

Dintre fragmentele ceramice ce însoțeau urna M. 4005, un exemplar cărămiziu, poros, slab conservat, aparținea unui vas cu buza triunghiulară în secțiune.

Dacă avem în vedere și faptul că atât în campaniile trecute cât și în 1982 au mai fost observate oseminte calcinate și fragmente ceramice din sec. III—IV, putem aprecia că necropola feudală din sec. XIV—XV a deranjat o serie de morminte de incinerare, mai vechi, aparținând unui cimitir organizat.

Nu avem până acum vreun indiciu asupra unor morminte de înhumare orientate altfel decât în direcția vest-est⁹ și ordonate în șiruri, aparținând fără putință de tăgadă epocii feudale. S-ar părea că în sec. III—IV, la Mănești-Buftea se practica exclusiv incinerarea, depunerea res-

turilor în urne sau în gropi simple, nefiind un caz izolat¹⁰.

În ansamblul cercetărilor de la București, investigațiile de la Mănești-Buftea au prilejuit identificarea așezării în cuprinsul căreia s-au găsit mai multe elemente romanice și a cimitirului aferent. Situația este întâlnită mai puțin frecvent; atât la Crângași, Fundenii Doamnei, Tei și Străulești unde n-a fost cercetată necropola, iar la Măgurele, Mogoșoaia și Dealul Piscului necunoscându-se inventarul specific așezării.

Atât vasele urnă, cât și fragmentele ce vor fi servit drept capace, confirmă datarea în sec. III—IV e.n., inventarul de aici având unele asemănări și cu piese similare descoperite la Târgșor¹¹.

Asocierea datelor culese prin cercetarea așezării cu cele rezultate din studierea necropolei va permite reconstituirea imaginii vieții materiale și spirituale a populației romanice autohtone din veacurile III—IV, în contextul marilor frământări din această perioadă.

CONTRIBUTIONS À L'ÉTUDE DES NÉCROPOLES IIIe (XIVe — XVe SIÈCLES) ET IV (IIIe — IVe SIÈCLES) DE MĂNEȘTI-BUFTEA

L'auteur expose les résultats des recherches archéologiques de 1982 dans la station Mănești — Buftea, dans le secteur de la troisième nécropole identifiée à l'intérieur du chantier. Pour obtenir des repères chronologiques plus clairs, on a tracé une cassette de 35 × 3 m.

La pauvreté du matériel archéologique dans la couche prouve que la nécropole d'incinération des IIIe — IVe siècles, de même que celle d'inhumation des XIVe — XVe siècles étaient emplacements non seulement en dehors de l'habitat, mais aussi à une certaine distance de celui-ci.

Dans la nécropole médiévale, l'inventaire découvert complète la série des anneaux, des boucles, des petits boutons, etc. Parmi les motifs décoratifs on peut distinguer la fleur de lys, les combinaisons florales, géométriques, zoomorphes.

Les monnaies découvertes font partie, du point de vue typologique, de la série des émissions de Mircea Ier (1386 — 1418).

Les recherches ont mené à la conclusion du parallélisme dans l'utilisation des deux nécropoles aux XIVe — XVe s. En même temps, la recherche attire l'attention sur l'existence d'un groupe de tombes d'incinération avec ou sans urne, contenant comme pièce principale de l'inventaire une fibule en fer qui permet de dater la nécropole aux IIIe — IVe siècles.

La découverte enrichit le tableau de l'habitat autochtone aux IIIe — IVe s., et aux XIVe — XVe s. et apporte une contribution substantielle à la connaissance de cet habitat dans le centre de la Plaine Roumaine au Ier millénaire de n.è. et au commencement de l'époque féodale.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1 — Plan des fouilles archéologiques dans le secteur des nécropoles III et IV de Mănești — Buftea.

Fig. 2 — Profile tracé dans le secteur des nécropoles III et IV.

Fig. 3 — Fibule en fer découverte dans un tombeau d'incinération à Mănești — Buftea (IIIe — IVe siècles).

¹⁰ Ibidem, p. 19 — 50.

¹¹ Gh. Diaconu, *Târgșor. Necropola din secolele III — IV e.n.*, București, 1965, p. 61, pl. XCVIII.

⁹ B. Mitrea, C. Preda, *op. cit.*